

Warszawa, 18 listopada 2016 r.

Dr hab. Marcin Olszak

Zespół prawa Unii Europejskiej

Centrum Europejskie

Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Tomasza Knepki pt. "Rola Europejskiego Banku Centralnego w zapewnianiu stabilności finansowej rynku wewnętrznego Unii Europejskiej" (Gdańsk 2016, ss. 322)

przygotowana w Katedrze Prawa Finansowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, pod kierunkiem Pani prof. dr hab. Anny Marii Jurkowskiej-Zeidler

I. Wybór problemu badawczego, sformułowanie celu pracy, wybór tez badawczych.

Podstawowym problemem badawczym, z którym Autor zmierzył się w recenzowanej dysertacji jest określenie zakresu oraz znaczenia działań Europejskiego Banku Centralnego (EBC) w zapewnieniu stabilności finansowej rynku wewnętrznego Unii Europejskiej. Celem pracy stało się, w mojej opinii (Autor w taki sposób nie formułuje tego celu), wykazanie, że EBC pełni istotną rolę w sieci bezpieczeństwa finansowego. Środkiem do realizacji tego celu jest natomiast "...analiza znaczenia Europejskiego Banku Centralnego w zapewnianiu stabilności finansowej rynku wewnętrznego Unii Europejskiej na tle nowych regulacji prawnych, przyjętych na poziomie UE w odpowiedzi na kryzys finansowy."

Autor formułuje trzy tezy badawcze:

- 1) "stabilność finansowa stała się strategicznym ... (podkr. M.O.) ...celem EBC";
- 2) "zaangażowanie EBC podczas zarządzania niedawnym kryzysem finansowym wskazuje, że unijne władze monetarne są jedynym ... (podkr. M.O.) ... gwarantem skutecznego wspierania stabilności finansowej rynku wewnętrznego Unii Europejskiej";
- 3) "EBC jest strategiczną ... (podkr. M.O.) ...instytucją Europejskiej Unii Bankowej".

W weryfikacji przedstawionych tez badawczych pomocne miało być uzyskanie odpowiedzi na pięć pytań problemowych:

- 1) w jaki sposób stabilność finansowa postrzegana jest przez EBC ?
- 2) jak kształtuje się odpowiedzialność EBC z tytułu dbałości o zapewnienie stabilności finansowej rynku wewnętrznego Unii Europejskiej ?

3) czy niezależność EBC ma znaczenie dla stabilności finansowej ?

4) jaki jest zakres zaangażowania EBC w działania mające na celu zapobieganie i zarządzanie kryzysem oraz utrzymania stabilności finansowej w finansowych ramach prawnych rynku wewnętrznego Unii Europejskiej ?

5) jakie jest znaczenie EBC w architekturze prawnej Europejskiej Unii Bankowej ?"

Wybór problematyki badawczej należy zdecydowanie uznać za trafny. Podjęta problematyka ma walor bardzo aktualnej. Zgodzić się przy tym należy z Autorem, że jego praca stanowi wszechstronne (nie tylko prawne) i najbardziej aktualne ujęcie zagadnienia roli EBC w zapewnianiu stabilności finansowej w UE.

Tytuł rozprawy został sformułowany właściwie. Odzwierciedla na przedmiot prowadzonej analizy. Alternatywnie można było jednak rozważyć inny tytuł, który mógłby brzmieć: "Stabilność finansowa jako cel Europejskiego Banku Centralnego".

Wybór też badawczych należy, zasadniczo, uznać za trafny i prawidłowy. Jedyne zastrzeżenia można mieć do wybranych elementów tych też. Wydaje się bowiem, że właściwsze (i korespondujące z celem pracy, określanym przez Autora jako drugie założenie oraz z jej prawniczym charakterem), bez uszczerbku jednak dla spójności z treścią tej pracy, byłoby, gdyby mowa w nich raczej była (w tezie 1 i 3) nie, odpowiednio, o "strategicznym" i "strategiczną", ale np. o "istotnym" lub "równoważnym" oraz "istotną" lub "kluczową". Uzasadnienie znajduje bowiem twierdzenie, że rozważania na temat strategii czy strategicznego charakteru bliższe są naukom o zarządzaniu niż naukom prawnym. Autor nie zdefiniował przy tym tych pojęć, które stały się ważnym punktem odniesienia dla prowadzonych rozważań, Można *implicite* zakładać, że Autor kierował się ich słownikowymi znaczeniami przyjmując, iż "strategia" to "sposób postępowania mający doprowadzić do osiągnięcia określonego celu, działanie zgodne z opracowanymi założeniami, perspektywiczny plan działania"¹, a "strategiczny" - fr. *stratégique*, to 1. książk. "mający doprowadzić, zwykle w długoterminowym działaniu, do osiągnięcia postawionego celu"². W konsekwencji należałoby podjąć próbę wykazania, że mamy do czynienia z jakimś długoterminowym, perspektywicznym planem działania, w którym kluczową czy raczej strategiczną rolę przewidziano dla EBC. Obserwując jednak działania podejmowane w odpowiedzi na ostatni kryzys finansowy, w tym inicjatywy prawodawcy europejskiego, trudno jednak dostrzec, w moje opinii, istnienie długoterminowego, perspektywicznego planu działania.

W odniesieniu do tezy 3 można by natomiast zastanawiać się, czy w miejsce wyrazu "jedynym" nie należałoby wprowadzić "istotnym". Mając bowiem na uwadze prowadzone w pracy rozważania i dokonane w niej ważne ustalenia, stwierdzić należy, że zweryfikowano tezę, zgodnie z którą EBC jest istotnym gwarantem skutecznego wspierania stabilności finansowej rynku wewnętrznego Unii Europejskiej.

¹ Uniwersalny Słownik Języka Polskiego pod red. Stanisława Dubisza, tom 3, s. 1421.

² Tamże.

II. Struktura i treść rozprawy

Celowi pracy została podporządkowana struktura i treść rozprawy. Tworzy ją Wstęp, trzy rozdziały, część oznaczona jako "Wnioski" oraz Bibliografia. Strukturę tę oceniam pozytywnie. Jest ona logiczna. Pozwala na przedstawienie badanej problematyki w sposób spójny, w korespondencji z postawionymi tezami i pytaniami badawczymi. Pozytywnie należy także ocenić interdyscyplinarne podejście do analizowanej problematyki

We Wstępie określone zostały: cel pracy, tezy badawcze, pytania problemowe oraz przyjętą metodologię badań. Można mieć zastrzeżenia co do braku przypisania w tej części pracy każdemu z rozdziałów pytań badawczych, na które poszukiwane są w nich odpowiedzi. Taki zabieg przyczyniłby się niewątpliwie do zwiększenia klarowności prowadzonego wywodu.

Przedmiotem rozdziału I pracy pt. "Cele Europejskiego Banku Centralnego w zakresie stabilności finansowej" stała się problematyka: początków bankowości centralnej, podstaw prawnych powołania i organizacji Europejskiego Systemu Banków Centralnych i EBC, stabilności finansowej i stabilności cen jako celów banków centralnych, standardowych i niestandardowych instrumentów polityki pieniężnej EBC, niezależności i odpowiedzialności EBC oraz ich wpływu na stabilność finansową, pozycji EBC w sieci bezpieczeństwa finansowego. Rozważania w tym rozdziale wieńczy podsumowanie, w którym Autor konkluduje, m.in., że:

1) pozycja EBC "jest unikatowa w skali światowej", co ma odróżniać ten bank od innych instytucji monetarnych globalnej sieci bezpieczeństwa finansowego; nie kwestionując prawdziwości tego stwierdzenia, trzeba jednak zauważyć, że dla jego weryfikacji należałoby zapewne w szerszym zakresie, niż to zostało uczynione, wykazywać, po uprzednim sformułowaniu kryteriów oceny, tę unikatowość na tle, przykładowo, Systemu Rezerwy Federalnej w USA;

2) w przyszłości można spodziewać się wzrostu regulacji prawnych dotyczących rynku finansowego UE, z wyjątkową pozycją EBC w jego centrum; w mojej opinii, nie można wykluczyć takiego scenariusza, pod warunkiem jednak pozostawania UE w niezmiennym kształcie wobec wielopłaszczyznowego kryzysu, w jakim się Unia znajduje; trudno przy tym polemizować z wysoce ocennym stwierdzeniem o "wyjątkowości" pozycji EBC; bez poznania kryteriów uznania instytucji za wyjątkową;

3) przepis art. 127 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE), zgodne z którym podstawowym celem EBC jest utrzymanie stabilności monetarnej "de facto stracił na znaczeniu", gdyż to "stabilność finansowa stała się strategicznym celem działania EBC"; do kwestii stosowania w tym kontekście sformułowania "strategiczny" aktualność zachowują wcześniejsze moje wątpliwość; w tym miejscu odniosę się zatem do tezy o utracie znaczenia utrzymywania stabilności cen; lektura tej części pracy w świetle dalszych rozważań Autora rodzić może problemy w rozpoznaniu ostatecznej jego opinii na ten temat; już bowiem w

następnym rozdziale, na s. 124, Autor omawiając argumenty za integracją instytucji nadzoru bankowego z bankiem centralnym, wskazuje - a opinię tę należy w niektórych przypadkach podzielić również w odniesieniu do EBC - że "stabilność cen jest warunkiem koniecznym, aczkolwiek niewystarczającym dla zapewnienia stabilności systemu finansowego. Stabilność finansowa i stabilność cen określane są jako uzupełniające się - a nie konkurencyjne - cele działalności banków centralnych."; zabrakło mi w pracy szerszego odniesienia się przez Autora do tych, przywoływanych konstatacji w zestawieniu z formułowaną przez niego tezą o utracie znaczenia utrzymywania przez EBC stabilności cen na rzecz stabilności finansowe.

Rozważania prowadzone w rozdziale II pt. "Zadania Europejskiego Banku Centralnego w obszarze zapobiegania oraz zarządzania kryzysem finansowym" otwiera wywód dotyczący zagadnienia kryzysu finansowego oraz zapobiegania mu i zarządzania nim. Staje się on punktem wyjścia dla analizy problematyki: udziału banków centralnych w sprawowaniu nadzoru finansowego, EBC w europejskiej architekturze nadzoru finansowego i w roli pożyczkodawcy ostatecznej instancji, kompetencji EBC w zakresie funkcjonowania systemów płatniczych, polityki informacyjnej EBC oraz współpracy EBC z międzynarodowymi instytucjami finansowymi. W podsumowaniu stwierdza, m.in., że:

- 1) EBC walcząc z kryzysem był najważniejszym podmiotem zdolnym do tego typu działań, co oznacza, że unijna strategia w zakresie zapobiegania i zarządzania kryzysem rynku finansowego UE oparta będzie na doświadczeniach i zasobach merytorycznych EBC;
- 2) na poziomie europejskim EBC jest najbardziej wiarygodną instytucją w zakresie analiz ostrożnościowych;
- 3) gotowość do awaryjnego wsparcia płynnościowego, jakiego może udzielić EBC w UGiW, czyni bank jedyną instytucją zdolną do ekonomicznej odpowiedzialności za stabilność finansową rynku wewnętrznego UE, przyjmując przy tym, że pełniona przez EBC w sieci bezpieczeństwa funkcja pożyczkodawcy ostatecznej instancji wpłynęła na skuteczność działań banku w walce z kryzysem.

W rozdziale III, zatytułowanym: "Europejski Bank Centralny jako instytucja Europejskiej Unii Bankowej, Autor koncentruje się na zagadnieniach: architektury Europejskiej Unii Bankowej (EUB), pozycji i roli EBC w każdym z trzech filarów EUN, tj. w jednolitym mechanizmie nadzorczym, a także w jednolitym mechanizmie restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji banków oraz w jednolitym systemie gwarantowania depozytów, zaangażowania EBC w funkcjonowaniu Europejskiego Mechanizmu Stabilności. W podsumowaniu uznaje, m.in., że EBC jest najważniejszym łącznikiem komponentów unii bankowej i najważniejszym ogniwem europejskiej sieci bezpieczeństwa finansowego, odpowiedzialne za stabilność finansową rynku wewnętrznego UE, a także fundamentem Europejskiej Unii Bankowej i zarazem gwarant jej skutecznego funkcjonowania;

Zarówno w rozdziale II, jak i w rozdziale III, wykazano istotną rolę Europejskiego Banku Centralnego w sieci bezpieczeństwa finansowego UE. Zgodzić się należy z Autorem, że w świetle doświadczeń ostatniego kryzysu EBC można *de facto* uznać za jedyną instytucją, która okazała się zdolna do efektywnego działania w wymiarze całej UE na rzecz stabilności

europejskiego systemu finansowego. Stwierdzić jednak trzeba, że weryfikacji takiej tezy służyłaby, niewątpliwie, pogłębiona analiza działań innych instytucji unijnych na rzecz stabilności finansowej w wymiarze całej UE, np. Komisji Europejskiej w zakresie dotyczącym stosowania reguł pomocy państwa w odniesieniu do środków wsparcia na rzecz banków w kontekście kryzysu finansowego. Tym bardziej, że KE sama stwierdziła, że: "W odpowiedzi na kryzys finansowy i zgodnie z komunikatami w sprawie kryzysu nadrzędnym celem Komisji było zapewnienie stabilności finansowej przy jednoczesnym zagwarantowaniu, że pomoc państwa i zakłócenia konkurencji pomiędzy bankami i poszczególnymi państwami członkowskimi są ograniczone do minimum."³ Trudno zatem twierdzić, że KE nie odgrywała i nie odgrywa żadnej roli w działaniach na rzecz stabilności finansowej. Przydatne dla potrzeb weryfikacji stawianej w pracy tezy, uznającej EBC za "jedyną instytucją zdolną do ekonomicznej odpowiedzialności za stabilność finansową rynku wewnętrznego UE", byłoby zatem odniesienie się, przykładowo, do zachowań Komisji Europejskiej.

W konsekwencji, stwierdzić trzeba, że w analizowanej pracy udzielono odpowiedzi na postawione pytania badawcze, co pozwoliło, z pewnymi, niewpływającymi na pozytywną jej ocenę, zastrzeżeniami, na weryfikację sformułowanych tez badawczych. Autor zrealizował cel stawiany w dysertacji.

III. Ocena strony formalnej pracy

Język pracy należy uznać za, co do zasady, poprawny. Autor nie ustrzegł się pewnych błędów, ale nie wpływają one w sposób negatywny na ocenę tej strony pracy. Tytułem przykładu można wskazać zastosowanie rzeczownika "ilość", a nie "liczba", występującego w związku z rzeczownikiem "regulacje" (s. 103), podczas gdy za poprawne należałoby uznać zastosowanie rzeczownika "liczba" z uwagi na fakt, że mamy do czynienia z rzeczownikiem policzalnym "regulacje". Zbyt często Autor posługuje się wyrazem "zapis" (np. na s. 254) w kontekście, w którym za zdecydowanie bardziej prawidłowe trzeba uznać zastosowanie, np. wyrazu "brzmienie". Stosowanie pojęcia "zapis" należałoby raczej zastrzec dla rozważań z zakresu prawa spadkowego, czy też wywodów odwołujących się do instytucji tego prawa, niż dla pracy z zakresu prawa rynku finansowego. Trudno jednak czynić z tego powodu zarzut Autorowi, biorąc pod uwagę rozpowszechnione, nieprawidłowe odwoływanie się do tej instytucji prawa spadkowego w powyższym kontekście nie tylko przecież w wypowiedziach o charakterze popularnonaukowych czy popularyzatorskich.

Uwagę zwracają również nieliczne przypadki powoływania się przez Autora na opinie, oceny czy badania, skądinąd bardzo interesujące i istotne z punktu widzenia realizacji celu pracy, bez wskazania jednak źródła wiedzy Autora na ich temat (stosownych przypisów). Przykładem może być pierwsze zdanie ostatniego akapitu na s. 134, stosownie do którego "Jak wskazują badania EBC ...", kiedy to nie zostało sprecyzowane, o jakich badaniach mowa.

³ Komisja Europejska, Komunikat Komisji w sprawie stosowania od dnia 1 sierpnia 2013 r. reguł pomocy państwa do środków wsparcia na rzecz banków w kontekście kryzysu finansowego ("komunikat bankowy"); Dz. Urz. UE C 216 z 30.7.2013, s. 1, pkt 7.

Można byłoby także oczekiwać aktualizacji dostępu do przywoływanych dokumentów, ujętych na stronach internetowych, według stanu z tego samego dnia, co wskazywany jako dzień stanu prawnego dysertacji, tj. 15 czerwca 2016 r. Tymczasem w przyp. 80 (s. 133) jako dzień dostępu do opinii EBC na stronie internetowej tej instytucji wskazano 23 marca br. Uzasadnione byłoby również w tym przypadku odwołanie się raczej do wersji opinii w j. polskim niż w j. angielskim, zwłaszcza, że została ona zamieszczona na stronie EBC.⁴

IV. Wnioski końcowe

Mimo sformułowanych w recenzji uwag stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana mgr Tomasza Kneпки pt. *"Rola Europejskiego Banku Centralnego w zapewnianiu stabilności finansowej rynku wewnętrznego Unii Europejskiej"* odpowiada warunkom określonym w art. 13 ust. 1 z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2016 r. poz. 882 z późn. zm.). Stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu badawczego. Autor wykazał się w niej dobrą, ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie naukowej, w której zakresie pozostaje praca. W recenzowanej pracy Pan mgr Tomasz Kneпка potwierdził umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W konsekwencji, wnoszę o dopuszczenie Pana mgr Tomasza Kneпки do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Marcin Olrak

⁴ Zob. www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/pl_con_2006_15_f_sign.pdf - dostęp 18.11.16 r.